

Nyhetsbrev från eSam

Det här nyhetsbrevet vänder sig till eSamverkans-programmets (eSams) medlemsorganisationer. Det distribueras till dig som ingår i något av våra forum eller har anmält att du vill prenumerera på det och du får gärna sprida det vidare till andra. Nyhetsbrevet kommer ut månadsvis, eller oftare vid behov.

En tvärfunktionell höst

eSams styrgrupp har haft höstens första möte för att bland annat ta del av livshändelsearbetet, status i molnfrågan och för att diskutera eSams arbets sätt. På mötet deltog även ordförande från eSams rättschefsforum som berättade om vilka rättsliga utmaningar vi fokuserar på just nu. Här pågår flera spännande arbeten, flera av dem bedrivs också tvärfunktionellt med andra kompetenser så som arkitekter eller säkerhetskunniga. Ett exempel på pågående arbete är möjligheten att pseudonymsera uppgifter för att kunna använda data inom exempelvis testverksamheter. Arbetet görs gemensamt av jurister och arkitekter från olika medlemsorganisationer. Ett annat arbete som av styrgruppen har hög prioritet handlar om att modernisera registerförfattningarna för att stärka möjligheterna till digitalisering. Arbetet kommer göras i samverkan med DIGG, Myndigheten för digital förvaltning.

Fia Ekelöf, kanslichef eSam

I detta nummer

[Internremiss av allmänna villkor för it-projekt](#)

[På gång i molnarbetet](#)

[Intervju med Johan Bålman – juristen som satte spår i digitaliseringen](#)

[Utvecklingsarbetet - Förvaltningsöverenskommelser](#)

[Uppdrag inom sakområdesgrupp arkitektur](#)

[Utbildning i allmänna villkor för it-supportavtal](#)

[Kalendarium](#)

Internremiss av allmänna villkor för it-projekt

Under hösten arbetar eSam med att ta fram allmänna villkor för it-projekt. Ett utkast till detta har nu skickats ut på intern remiss till medlemmarna med svarstid till den 15 oktober. Tanken med villkoren är att de ska kunna utgöra ett stöd i arbetet inom olika verksamhetsområden, såsom juridik, upphandling, inköp, it, utveckling m.m.

Bakgrunden till eSams arbete med it-avtal är den kartläggning Digitaliseringsrättsutredningen gjorde under 2018, där myndigheterna efterfrågade stöd inom detta område. eSam har tidigare tagit fram en övergripande vägledning om it-avtal, flera it-villkor inom området, till exempel om it-konsulter, it-drift och it-support samt kompletterande kommentarer till dessa. Under hösten sker också ett arbete med att ta fram allmänna villkor för agila it-projekt och även dessa kommer remitteras lite längre fram i oktober.

På gång i molnarbetet

I eSams molngrupp pågår ett arbete med en uppföljning av den inventering som gjordes under hösten 2020. Avsikten är att identifiera eventuella tillkommande problemområden alternativt hitta tjänster som följer de legala kraven. Ett exempel på kluster som identifierades under hösten var digitala samarbetsverktyg. Detta arbete drivs i separat ordning i en konstellation bestående av åtta myndigheter. Deras arbete presenteras på esamverka.se Förhoppningen är att på motsvarande sätt kunna bedriva ett samlat arbete för ett nytt kluster av tjänster.

Johan Bålman – juristen som satte spår i digitaliseringen

eSams jurist sedan starten 2015 – Johan Bålman – gick i välförtjänt pension i september. Det är på flera sätt svårt att förstå men som tur är har kollegorna i eSams kansli haft god tid att smälta det. Eftersom Johans gärningar inom it-juridiken satt tydliga spår, vill vi dela med oss av hans egna tankar i en längre intervju.

När du tog examen, vad drömde du om då?

- 1983... Då ville jag bara ut och resa och gjorde också det. En vän och jag reste runt halva jorden under några månader. Ett fantastiskt slut på studierna vid Stockholms Universitet. När jag kom hem fick jag försvara min uppsats och därefter väntade notarietjänst vid Stockholms tingsrätt som inleddes på åklagarmyndigheten. Affärsjuridiken var egentligen det jag hade tänkt specialisera mig inom, men det dök upp en tjänst på Datainspektionen och där var jag kvar i fyra år. Det var väldigt spännande och gav mig stor insyn och förståelse för hur den statliga förvaltningen fungerar. Där fick jag också den finaste titel jag haft – byrådirektör, som det hette då.

Under tiden på DI arbetade jag mycket med personuppgiftslagen, PuL som blev en riktig utmaning eftersom den efterhand blev föråldrad. ADB, som it benämndes då, kom till allt bredare användning och ansågs lite farligt. Därför skulle denna verksamhet regleras hårt. Tyvärr gick PuL inte riktigt hand i hand med vare sig den tekniska utvecklingen eller den bredare datoranvändningen och till sist blev det lite mycket.

Datoriseringen gjorde sitt intåg under den här tiden, vi fick egna datorer på Datainspektionen. Insynen i förvaltningens datorisering kom att forma mig, det var så jag kom in på den här banan.

När du började arbeta, hur gick tankarna kring digitalisering då?

- Den allmänna uppfattningen var att det var speciellt och lite farligt som ju ofta är fallet med ny utveckling. Därav den hårda regleringen. Vanliga medborgare började ha datorer hemma. För er som minns övergavs de stora mjuka floppydiskarna och vi fick lätthanterliga disketter i stället. Man kan säga att den breda datoriseringen verkligen var i sin linda, både i arbetet och i hemmet. Det var spännande.

Sett i ljuset av detta, vad har varit den största utmaningen med digitaliseringen när det kommer till juridiken?

- En rolig sak jag kommer att tänka på är en fråga jag fick då och då: - Johan, vad är it? Frågan kom från en mycket framåt chef och som senare blev regeringsråd vid

Regeringsrätten. Vid den här tiden - 1995 - hette det fortfarande ADB för de flesta (för er som är yngre=automatisk databehandling).

Jag skulle vilja säga att utmaningarna hade två spår: Generellt sett, saknades tillräckligt kraftiga verktyg för att styra digitaliseringen, därför brydde man sig inte så mycket om att följa integritetsskyddslagarna särskilt noga och efterlevnaden blev därför bristfällig. Därför gick det ibland åt fel håll. Först när GDPR skulle införas, med enorma sanktionsavgifter som verktyg, togs integritetsskyddet på allvar. Alla minns väl de omfattande utbildningsinsatserna som genomfördes. Nu utformas systemen på ett sätt som bättre gynnar enskildas integritet. På papperet är förändringen i skyddet för den enskilde inte så stor men nu ställs mycket högre krav på efterlevnad och det har blivit ekonomiskt kännbart att inte följa GDPR. En liknande utveckling har även skett inom informationssäkerhetsområdet.

Det andra spåret var att registerförfattningarna inte har hängt med, alltså regleringen av myndigheters behandling av personuppgifter. Den svenska förvaltningsmodellen blir osmidig när digitaliseringen förändrar samhället. Som exempel kan vi ta behovet för myndigheter att kunna utbyta data med varandra för att förhindra bidragsfusk. Sekretessgränser och registerförfattningar blockerar detta. Behovet av förändringar är enormt, de väntade kostnadsbesparingarna är väldigt stora och det kan ske utan att integriteten blir hotad. I vart fall är intrånget befogat.

Johan blir väldigt engagerad och fortsätter: Många registerförfattningar är de sämsta lagstiftningsprodukter som vi skadat genom tiderna. Så fort digitalisering av förvaltningen är inblandad, har ett stort behov av att detaljreglera infunnit sig. Man har sett digitaliseringen som en särskild verksamhet inom en myndighet som måste regleras strikt och mycket detaljerat, men med den snabba tekniska utvecklingen har registerförfattningarna också snabbt blivit föråldrade. Vi har varit sena på att förstå att it är en del av kärnverksamheten. Det som inte utförs digitalt idag, ska nog inte utföras alls.

Vi måste få vettiga registerförfattningar som tar hänsyn både till verksamhetens behov och integritetsskyddet. Vi kan dela in behovet av reglering i en verksamhetsdel och en integritetsdel. Det är min bestämda uppfattning att regleringen av verksamhetsdelen ska motsvara den verksamhet som myndigheten bedriver, såsom den är beskriven i myndighetens instruktion m.m. Man ska också ha sunda möjligheter att kommunicera basinformation och annan information mellan myndigheter. Det ska vara enkla regler och de ska inte vara på detaljnivå. Integritetsdelen kan GDPR lösa.

På vilket sätt ser du att juridiken kan föra digitaliseringen framåt?

- Man måste ha en samhällelig helhetssyn på den verksamhet som bedrivs, med beaktande av kraven på inbyggt säkerhets- och integritetsskydd. Det måste vara lätt som individ att kontakta myndigheterna och få hjälp i en livssituation. Där kan juridiken hjälpa till att navigera i förvaltningsmodellen.

Tryckfrihetsförordningen är inte riktigt anpassad till en digital värld. Idag måste vi t.ex. använda en undantagsbestämmelse när enskilda upprättar en handling i myndighetens it-miljö, så att den inte blir allmän handling innan individen ”skickar in” den. När man måste gå runt juridiken genom att tillämpa undantagsbestämmelser som huvudregel, då är det ett hinder mot digitalisering. Det kan vi ändra på, säger Johan.

Vad känner du dig mest stolt över genom åren?

- Jag är stolt över att ha ansvarat för att ta fram många vägledningar och andra dokument som haft betydelse för offentlig verksamhet. Jag får ofta höra att de kommer till stor användning och det gör mig glad. Jag tänker särskilt på *Vägledning för verksamhetsutveckling inom e-förvaltningen*. I den byggde vi ihop de tekniska delarna med juridiska förklaringsmodeller på ett sätt som inte gjorts tidigare. Där låg vi ett steg före.

Johan funderar över sin egen del i framgångarna och säger: - Jag har också omgivit mig med väldigt kompetenta människor genom åren, vilket har varit inspirerande. Jag undrar ibland om jag varit klok i valet av samarbetsparter eller om jag bara har haft tur.

Så en sammanfattning av de arbetsplatser du varit på:

Jag började på Stockholms tingsrätt, sedan gick jag till Datainspektionen och därefter Riksskatteverket som under mina 19 år där, senare blev Skatteverket. Där var jag ADB-jurist på data-avdelningen. När man insåg att verksamheten ska ställa kraven och it ska utföra det och inte tvärt om, flyttade jag till en juridisk enhet. Under denna tid deltog jag också i regeringsuppdraget Samset i arbetet med att ta fram e-legitimationer för privatpersoner.

Jag ledde framtagandet av vägledningar. 2010 ringde E-delegationen och frågade om jag ville börja som sekreterare i delegationen och hålla ihop arbetet i en juridisk expertgrupp. Sedan blev det eSams kansli 2015 när E-delegationen var klar med sitt arbete.

Nu när du blir "passionär" Johan, vad ser du fram emot att göra?

- Att kunna disponera min tid. Fritidshuset ska få mer omsorg nu, där finns en hel del att ta tag i och så vill jag motionera mer. Jag gillar löpning, cykling, gym och badminton. Nu har jag ingen anledning att avstå från det längre!

Jag vill också fräscha upp franskakunskaperna från gymnasiet, det vore så roligt att få använda språket, gärna i samband med att få börja resa igen tillsammans med min fru Ulla. En tågluff står på önskelistan när pandemin dragit bort men också en drömräsa till Mexiko. Sedan vill jag såklart kunna umgås mer med barn och barnbarn. Det ser jag fram emot och jag önskar alla lycka till i det viktiga fortsatta arbetet, det finns massor att ta tag i, avslutar Johan.

Intervjuade gjorde Anna Bengtsson Sahlström, eSams kansli.

Utvecklingsarbetet - Förvaltningsöverenskommelser

En av inriktningarna för utvecklingsverksamheten inom eSam, är att möta målgrupperna i gemensamma digitala möten. Under våren 2021 genomfördes ett arbete med att fördjupa de förmågor som behövs när man etablerar gemensamma digitala möten för att underlätta arbetet i såväl befintliga som nya samverkansorganisationer. Tanken var att ta fram en vägledning som beskriver förmågorna som stöd för arbetet.

Deltagare ur de befintliga gemensamma digitala kundmöten som finns - Verksam, Flytta, Min pension, Efterlevandeguiden och 1177 – har diskuterat hur man bör arbeta vidare. En enhällig uppfattning är att man bör etablera ett arbetssätt som håller samman kundmöten, snarare än att ta fram en vägledning. I det arbetssättet kan man utgå från förmågorna och samordna aktiviteter utifrån aktuella frågor och aktiviteter som planeras och genomförs inom respektive kundmöte.

Inriktningen är att göra ett arbete inom de gemensamma digitala kundmöten som eSams medlemmar är aktiva inom, för att sedan avgöra om resultatet kan återanvändas i ett bredare sammanhang. Gruppen arbetar därför vidare med att dels fördjupa de prioriterade frågorna, dels att göra en sortering där andra frågor fångas upp systematiskt för att samverka kring.

Arbetsgruppen fokuserar på två områden i nuläget, som också är prioriterade utmaningar i eSams utvecklingsplan. Det är dels frågan om hur kommuner kan ansluta

till ett gemensamt digitalt möte, dels hur förvaltningsmodeller och finansiering kan utformas beroende på vilka förutsättningar som finns.

På området *anslutning av kommuner*, arbetar Tillväxtverket under hösten med regeringsuppdraget som rör Vattenbruk. Arbetet kommer att följas av arbetsgruppen för att se om resultatet kan återanvändas i ett bredare sammanhang. Tillväxtverket organiserar ett sätt att involvera övriga aktuella parter under arbetets gång.

Utifrån inriktningen om att eSams medlemmar ska kunna bidra i gemensamma digitala möten, är det rimligt att man både har så likvärdiga sätt som möjligt att organisera *förvaltning* på i olika kundmöten och har likvärdiga finansieringsmodeller. Det underlättar samverkansorganisationernas arbete både med att etablera och förvalta kundmöten och att ansluta fler medlemmar till gemensamma digitala kundmöten. Pensionsmyndigheten och Tillväxtverket inleder med att sammanställa vilka olika modeller som finns.

Ambitionen är att hitta ett fåtal sätt att organisera förvaltning och finansieringsmodell som bygger på existerande förutsättningar i enskilda fall. Exempelvis kan det behövas särskilda modeller för de fall man har en gemensam teknisk plattform för utveckling av e-tjänster eller om man hänvisar till de berörda myndigheternas e-tjänster. Ett och samma kundmöte kan omfatta gemensamma e-tjänster, hänvisningar till kommuners e-tjänster och privata aktörer som producenter av information. Då krävs det inte bara övergripande överenskommelser utan även avtal som på liknande sätt reglerar samverkan.

Uppdrag inom sakområdesgrupp arkitektur

Inom sakområde arkitektur samverkar medlemmarna på olika sätt genom att utbyta erfarenheter, utforska olika områden eller bedriva mer operativt arbete som kan leda fram till resultat till nytta för samtliga medlemmar. Just nu pågår erfarenhetsutbyte i grupper som omfattar arkitekturstyrning och organisation, målarkitekturer samt användningen av arkitekturverktyget SPARX. På det utforskande området arbetar flera medlemmar med specifikationer och standarder där gruppen följer ett arbete från eHälsomyndigheten för att se om resultatet kan återanvändas i ett bredare sammanhang. I det operativa arbetet tar en grupp fram råd för hur man tekniskt kan säkra sin externa kommunikation, t.ex. för webb-servrar. Den förmågekarta som tagits fram av arkitekturgruppen är nu dels utgångspunkt för att revidera *Vägledning för digital samverkan*, dels för att fördjupa förmågorna för gemensamma digitala möten.

Utifrån verksamhetsplanen som eSams styrgrupp beslutade om i juni 2021, har sakområdesgruppen i arkitektur fördjupat aktiviteterna i sakområdet och formulerat förslag till uppdrag. Gruppen har bildat ett utskott med representanter från eSams medlemmar för varje aktivitet och har konkretiserat förväntat resultat under verksamhetsåret samt förslag på hur arbetet bör genomföras. De aktuella aktiviteterna är:

- AI-mönster för tillämpningar,
- AI för chatbotar,
- digital tillgänglighet och inkluderande design,
- identifiering och auktorisation,
- omvärldsbevakning utifrån eSams VP,
- ramverk för digitala tjänster och
- pseudonymisering och anonymisering.

Vid sakområdesgruppens möte den 16 september 2021 gjordes vissa justeringar och kompletteringar. I uppdragen kring AI-mönster för tillämpningar är det särskilt viktigt med tvärfunktionellt arbete där såväl arkitekter som jurister bör bidra, på motsvarande sätt som arbetet redan bedrivs med pseudonymisering och anonymisering.

För att få en överblick över de rådande förutsättningarna kring aktiviteter i eSams VP, är tanken att skapa en kvartalsrapport med information om händelser i omvärlden. Varje aktivitet bidrar med information från sitt område och en första rapport planeras till november 2021.

Medlemmarna bedömer själva vilka uppdrag de vill delta i och samtliga uppdrag har bemannats på ett sätt som gör att arbetet nu kan starta.

Utbildning it-supportavtal

Den 7 oktober är det dags för del 3 i serien av utbildningar i allmänna it-villkor som erbjuds eSams medlemmar. eSam har under 2020 och 2021 givit ut allmänna villkor för it-tjänster; Villkor för it-support, it-konsulttjänster och it-drift med tillhörande kommentarer. För att underlätta användningen av villkoren i verksamheten, arrangeras tre utbildningstillfällen, detta är del 3 och omfattar villkoret för it-support. Utbildningens leds även denna gång av Advokat Christina Wikström, Wikström & Partners. Deltagarna får tillfälle att ställa frågor och utbyta erfarenheter.

Kalendarium

- 1 oktober, koordineringsgrupp arkitektur,
- 7 oktober, utbildning it-supportavtal
- 12 oktober, utvecklingsforums utskott
- 12 oktober, sakområdesgrupp arkitektur
- 13 oktober, heldagsmöte Samordningsgruppen
- 19 oktober, expert-, och sakområdesgrupp säkerhet
- 19 oktober, Utvecklingsforum
- 25 oktober, expertgrupp juridik

Läs mer på esamverka.se och följ oss på LinkedIn: [eSamverkansprogrammet \(eSam\)](#).
Nyhetsbrevet publiceras också på esamverka.se